

בִּקְרַת תְּהִיָּה

תשעים הערות

לספר „פסיקתא רבתי“ עם מבוא והערות מאת הרד"ל (נדפס בווארשא בשנת תרנ"ג).

מאת

ש ל מ ה ב אָ ב ע ר

בלבוב.

(תוצאה מהמאסף „אוצר הספרות“, כרך חמישי).

קראקא, תרנ"ה.

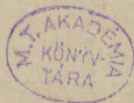
K R A K A U

Druck von Josef Fischer. Verlag v. Eisig Gräber Jaroslau.

1895.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 124.

בקרת תורה

שני ספרים הנקראים בשם "פסיקתא" מונחים כעת לפנינו: (א) פסיקתא דרב כהנא, (ב) פסיקתא רבתי. הראשונה, אף כי היתה לפני הקדמונים והובאה בספריהם, נשארה בכתובים ונחיה מנוחה בקרן זוית עד שהולאתיה אני עפ"י ארבעה כתבי יד עם הערות ותקונים וגם עם מצוא בראשה (ליק תרכ"ו); השניה היא לעירה מנחה לימים ויש הדל רב ועלום ציוניהם ונדפסת חמש פעמים: פעם ראשונה בלי רנוז מנקוס הדפוס וזמנו ולדעת צעל שפתי ישנים הוא דפוס פראג, ונדפסה עפ"י כתב יד אחד כמצואר צעער הספר; פעם שנית נדפסה בעיר שקלאצ בשנת תקס"ו עפ"י הדפוס ה"ל עם הגהות מאת המו"ל, אשר דא מלבו ובהשמטת הרבה מלות בזון ובשגנה, גם הרבה מלות נשתצשו, כי היתה לורת האותיות ותמונתן מנושטשטת מאד בדפוס פראג; פעם שלשית נדפסה בעיר ברעסלא בשנת תקל"א עפ"י הולאת שקלאצ עם הגהות ובאורים מהרז"ו (הוא הרב מו"ה זאז וואלף איינהארן אשר כתב פי' על המדרש רבה, נפטר בוילנא י"ג אדר תרכ"ב); פעם רביעית נדפסה בלבוז עם פי' מהרה"ג מו"ה אפרים זלמן מרגליות ז"ל, באור מולד אחד וחדושים בלד שני בשם "זרע אפרים" והשלימו בשנת תקפ"ה (נפטר בעיר בראדי אור ליום ב' כ"ד אב תקפ"ה), ונדפסה בלבוז בשנת תרי"ג. והרב הגאון מהרה"ז מרגליות ז"ל לא ראה את פירושו של מהרז"ו (נדפס תקל"א) וגם הרז"ו לא ראה את פירושו (נדפס תרי"ג). הגאון הזה השתמש בדפוס ראשון דפוס פראג, ועפ"י נוסחאות הסולאה הזאת כתב את באורו והגהותיו וכאשר הובאה לדפוס בעיר לבוב לא ידע הרב המו"ל כי גוף הפסיקתא רבתי הוא עפ"י דפוס ראשון מפראג, ובראותו כי בדפוס שקלאצ וברעסלא נמלאים במקומות הרבה נוסחאות אחרות הוסיף בגוף הפסיקתא גם נוסחת דפוס שקלאצ ורשם עליה "גי"י" (ר"ל נוסחא ישנה) ועוד זאת עשה כי סגר הרבה מלות במסגר כזה " ( ) " ובונתו היתה כי המלה הזאת אינה בדפוס שקלאצ וברעסלא, ועל הרוב עשה כן אחרי נוסחא ישנה שהביא, ודבר אשר כזה מבלבל מאד את הקורא ולא ידע מה טעם בסוגר הזה ויחשוב כי הדברים המוסגרים הנם למותר, ובאמת נוסחת מהרה"ז מרגליות (המוצאה בסוגר) נכונה מאד ורק הנוסחא הנקראת אללו "נוסחא ישנה" היא משבשת. והנני לתת פה להקוראים איזו דוגמאות, והליונים אשר רשם הרב המו"ל מנחילים מן פרשה ג' פסקא ביום השמיני. בפסקא הזאת דף ז' ע"א רשם "כ"י תפשה" (רפשה) והכונה במה שהוסיף "כ"י תפשה", כי בדפוס שקלאצ וברעסלא כתוב פה "תפשה" והמלה "רפשה" היא הגי' הנכונה סגר במסגרת להורות שהיא גי' צעל זרע אפרים ועוד תראה לדוגמא פסקא החדש דף ל"ה ע"ב "ולא כתב לה כתובה (כ"י גהיקין) (גמיקין) ה"ג (כ"י גהיקין) עפ"י דפוס

שקלאב וסגיר מלת גמיקון שהיא הגרסה האמתית ומלת גסיקין היא טעות והעקר כמו שהיא בנוסחת הר"ז מרגליות - ולא כתב לה כתובה גמיקון וע"י מה שהעירותי בפסיקתא דר"כ פסקא החדש הערה קע"ט וכדומה לזה הרבה מאד. הדפוס החמישי הוא דפוס וינא משנת תר"מ עם צאור מאיר עין מהרב הגדול מהר"ם איש שלום, ומדפס עפ"י דפוס ברעסלא. החכם הזה ירד לעמק דברי הפסיקתא והעלה פנינים ידוי, ובסרבה מקומות שונה דעתו מדעתי כדרכה של תורה זה צונה וזה סותר ועוד זאת כי הוסיף ארבע פסקאות אשר שלהתי אותן אליו שלא היו נדפסות עד כה. וזה ימים אחדים הופיעה לנגד עיני הולאה חדשה מן הפסיקתא רבתי (נדפסה בוווארשא תרכ"ג). בהולאה הזאת נדפסו צאוריו וחדושי של הגאון מהר"ז מרגליות ז"ל גם הסגרות והפירוט מהר"ז (שנדפסו ברעסלא) ועוד נוסף צאור והסגרות הגאון הרד"ל (הוא ה"ר דוד לוריא ז"ל) גם נדפס מנמו מנבוא בשם "מנבוא הפסיקתא להרד"ל". והנה אף כי כל רז לא אינם לו להרד"ל ולפניו נגלו כל תעלומות, ככ"ז נעלם מנמו כי היתה לפני הקדמונים הפסיקתא הישנה (אשר הולאתי לאור בליק תרכ"ח). ופסיקתא רבתי אשר לפנינו בדפוס איננה הפסיקתא דר"כ, ובעבור זה הוליתו שולל בהרבה דברים אשר החליף הפסיקתא רבתי עם הפסיקתא דר"כ וחשב כי היינו הך. והני להביא פה את אשר מלאתי להעיר על המנבוא הזה, אבל בטרם אנוסף ידי לערוך את הערותי יש להעיר כי על ההולאה החדשה הזאת בשער הפסיקתא כתוב: "נסדר והוגה ע"י הרב ר' אברהם מרדכי ווידיקאווסקי מנלאהיים", והוא אשר הביא למטה תחת גוף הפסיקתא בכל עמוד ועמוד את נוסחת הגר"ז הגאון ר' אפרים זלמן, כי נדפסה שמה בוווארשא עפ"י דפוס ברעסלא (הנדפסת עפ"י דפוס שקלאב כאשר כתבתי למעלה). והמניה הנ"ל הוסיף והביא נוסחאות דפוס לבוב עם פי' הר"ז מרגליות, אבל נעלם מנמו כי הוא נוסחת דפוס פראג ונוסחת דפוס ברעסלא אשר נתן כעת לפניו הספר הוא עפ"י דפוס שקלאב אשר המו"ל בשקלאב תקן מנפשו ולפעמים השמיט חיצו מלות בשגגה ולפעמים נשחתה הנוסחה מנחת כי היו בדפוס פראג האותיות נשחתות ומטשטשות, והי' לו לתקן עפ"י דפוס פראג ולא להרבות נוסחאות על נוסחאות אשר ילאה הקורא לבא עד תכליתן, והי' לו לתקן בפנים את הכחון לתקן ולהביא התקון בין שני חלאי מרובע, גם לא ידע כי בדפוס לבוב עם פי' מהר"ז מן הסוספות בפנים "ר"י" חינו מן הראו"מ רק היא שהוסיף הרב המו"ל בגוף הפסיקתא וכונתו בנוסחה ישנה לדפוס שקלאב אשר הליג בגוף הפסיקתא הנוסחאות אשר מלא שם ואם מלא חיצו מלה בהפסיקתא של הראו"מ ולא מלאה בדפוס שקלאב הסגירה במסגרת להורות, כי המלה הזאת ליתא שם אבל חין למחקה מן הספר, כי היא באמת נוסחה טובה וישרה כמו שהיא בדפוס פראג והי' אברהם מרדכי ווידיקאווסקי אשר ערך את הנוסחאות בפסיקתא רבתי דפוס ווארשא לה הבין כונת המו"ל מלבוז וכתב על חיצו מלות בנוסחת הגר"ז שכן מוקפות, כמו לדוגמא פסקא ויהי ציוס כלות לז 46 אות ח' "מאו שיהא", מוקפות. הכונה כי בדפוס לבוב עם פי' מהר"ז המלות "מאו שיהא" מסוגרות ובאמת המו"ל בדפוס לבוב

הביא (כ"י מהו שיהא) ר"ל בדפוס שקלאב וברעסלא נמנלות המלות "מהו שיהא", אבל לא כמו שחשב כי המלות מהו שיהא הן מוקפות וא"כ מיותרות הן, וכן בפסקא ותשלם כל המלחכה דף ל"א ברא עולמות וברא לתוכן בני אדם כתב שם המו"ל דפוס ווארשא ברות ז' "כל זה מוקף בני", ובאמת כונת המו"ל כי בדפוס לבוב במוסחא ישנה הגי' ברא עולמות וברא לתוכה בני אדם היינו כי כן הוא בדפוס שקלאב וברעסלא, ואח"כ הביא "(ברא עולמו וברא זו בני אדם)" וסגר ג"כ במסגרת להורות כי היא נוסחת מהר"ז מרגליות ולא כן בדפוס שקלאב ולא פה המקום להרבות בדוגמאות ולהביא הנוסחאות אשר הרבה להביא הרב הכ"ל בדפוס ווארשא המבצלים את הקוראים וקלקלו יותר מאשר תקנו.

עתה הביא פה את הערותי על המבוא מאת הגאון הרד"ל ז"ל:

(1) ד' 6 כתב: "פסיקתא היא מלשון פסקא והכוונה כי המדרש הזה אינו מוקדם על ספר שלם מספרי תנ"ך ככל המדרשים רק על פסקי וחלקי פרשיות מספרי הנביאים". גם אני העירותי כן במבוא להפסיקתא סי' א' וכתבתי שם, כי השם הזה הונח יען אשר המדרש הזה אינו מיוחד על ספר שלם מספרי תנ"ך כשאר מדרשים, רק על פרשיות נפרדות שאין להן חבור וקשור זו עם זו ולכן קראו קבוצת מדרשים כאלה בשם פסיקתא, ר"ל דרושים נפרדים ופסקים.

(2) עוד שם האריך בלשון פסיק סדרה דדרו"ל וסי' "וכ"ה פי' פסיקתא מדרשים המסודרים רק על חלקי פרשיות של קריאות הפטרות כו". ע"י במבוא שכתבתי אני ששם נחתי עוד טעם לקריאת שם כזה והבאתי כי כ"ה דעת הגאון מהרש"ל רפאפורט ז"ל צספרו "ערך מלין" ערך אפטרעא שנקרא פסיקתא מענין הפטרעא.

(3) ד' 7 כתב כי השם "רבתי" נמנל צפירש"י ישעיה כ"ה י"ד שהביא פסיקתא רבתי וכן צפ"י עה"ת וארא ו' ט"ז כתב בפסיקתא גדולה ראיתי, והעיר הרד"ל שזה ש"יין רש"י ובפסיקתא גדולה נראה ודאי שאינו מלשון רש"י וכנראה מלשון הרשב"ם שם שפירשו מעלמו, וברשב"ם כתב במכילתא ובמכילתא ליתא אלא ל"ל פסיקתא והיא בפסקא דחוכה ויהי המקריב ביום הראשון, וכן ה"יון הראשון מפני שבשום מקום אחר לא קראה רש"י בשם רבתי יש לשער שט"ם היא וז"ל פסיקתא דאנכי ובאמת רש"י ז"ל כון תמיד להפסיקתא הישנה ולא להפסיקתא רבתי וזה הוא הטעם שלא נראה בשם "רבתי" לא כמו שחשב הרד"ל כי לא קראה בשם "רבתי" אלא שלא הביאה כלל, וכן תראה במבוא שלי סי' ו' ושם בהערה ה' העירותי מה שתמנל צפירש"י שמות ו' י"ד שהביא וז"ל בפסיקתא גדולה ראיתי לפי שקנתרם יעקב אביהם כו' והיא ברבתי פסקא ז' ויהי המקריב ביום הראשון היא הוספה מאיזה מעתיק ולכן המאמר הזה מוסגר שמה צפירש"י בין שני חללי עגולה ובתנ"ך הודפס בבאזיל שנת ש"פ ע"י בוקסדארף לא נמנלה הווספה הזאת וכנראה שהוסיפו המגיהים מפירוש הרשב"ם ז"ל שהביא זאת בשם המכילתא (ולא נמנל במכילתא לפנינו רק בפסיקתא רבתי שם). גם צפירש"י ישעיה כ"ה י"ד שהביא רש"י שם "מדרש

אגדה היא בפסיקתא רבתי" ואף כי הדרוש שהביא הוא לפנינו בפסיקתא רבתי פל"ג פסקא חכמי חכמי בכ"ז ברור כי המלות "בפסיקתא רבתי" הן הוספה מאוזה מגיה ורש"י רשם מדרש אגדה הוא, ומי יודע באיזה מדרש נמלא את הדרוש הזה, אבל מה שהביא הרד"ל כי בשום מקום לא קראה רש"י בשם רבתי ובעבור זה יש לשער שג"ל ברש"י בפסיקתא דחכמי, לא כון יפה בזה, לא מפני שלא קראה בשם רבתי רק רש"י לא ראה אותה כלל ולא הביאה, ובכל מקום שהביא מאמרים בשם הפסיקתא כון אך להפסיקתא הישנה.

(4) שם בהערה ז' הביא וז"ל: "הרמב"ן צפי' התורה ס"פ נח הביא במדרש קומי אורי ור"ל פסיקתא המתחלת כן, ולפינו חסר שם, וזילקוטו ישעיה כ"ד נמלא המאמר שהביא הרמב"ן בשם הפסיקתא. הרמב"ן לא כון אל הפסיקתא רבתי רק להפסיקתא דר"כ פסקא קומי אורי ושם נמלא המאמר שהביא הרמב"ן, ע"ש הערה ד'.

(5) עוד שם לד 7 הביא וז"ל: "ומלשון רבתי נלמד שיש אחרת קטנה, הגם שלא ראיתי נוכח הפסיקתא זוטרותא בדברי הראשונים, ומ"ש צפירש"י תהלים ל' ז' בפסיקתא זוטא, נראה ט"ס וז"ל פסיקתא דהעמר כי המאמר הזה נמלא בפסיקתא רבתי זו שלפינו פסקא העמר". רבתי נקראת לעמנת הפסיקתא דר"כ, כי הרבתי היא גדולה מנונה ויש בה הרבה פרשיות יותר מהפסיקתא דר"כ, אבל לא נגד הפסיקתא זוטרותא דר' טוביה, אשר אך המדפיס צווייניא נתן לה השם הזה ועקר שם הספר "לקח טוב". ומה שהביא רש"י בשם "זוטא" העירוותי במבוא להפסיקתא הערה ו', כי מלת זוטא ברש"י היא הוספת אחד המעתיקים כי חשב שהפסיקתא הישנה נקראת זוטא לעמנת הפסיקתא הגדפסת הנקראת רבתי ורש"י במגלה ד' ע"א הביא דרשה זו בעלמא בשם פסיקתא סתם בני מלת זוטא וע"ש מה שהעירוותי על תולדות רש"י (ושם יש לתקן במקום תפ"ן וז"ל תת"ן), אולם מה שחשב הרד"ל שרש"י כון להרבתי פסקא העמר לא כון יפה כי לא כן היא כי רש"י לא כון אל הרבתי רק להפסיקתא דילן פסקא העמר כי פסקא דהעמר ברבתי לקוחה כלה ככתבה וכלשונה מן הפסיקתא דרב כהנא.

(6) שם הביא "פסיקתא דר' טוביה נמלאת בכתב יד על ס' בראשית ושמות וגם על חמש מגלות". על ספר בראשית ושמות הולאתי לאור צוויילא בשנת תר"ס, ועל אסתר הולאתי לאור בספרי דאגדתא (ווילנא תרנ"ז) ובקרוב אוליא לאור גם על איכה.

(7) שם הביא: "ועל פתח השער מן פסיקתא זוטרותא הגדפסת צווייניא נרשם כלשון הזה "פסיקתא זוטרותא או רבתי" נראה שהיו נוספים בה ולא ידעו עשותה קטנה או גדולה כי מלד כמותה שהיא נחזקת יותר מהפסיקתא דרב כהנא (כונתו פסיקתא רבתי והרד"ל יקרא לה פסיקתא דר"כ) היא ראוי לקרותה גדולה, ומלד איכות נחזקתהם היה ראוי לקרונה קטנה". ע"י במבוא שלי להפסיקתא אות ד' ובמבוא ללקח טוב אות ז' ששם הארכתי בזה.

(8) שם בהערה ט' הביא הרד"ל, כי צפי' אמור הזכיר רבינו טוביה גזרות תתנ"ו. ע"י במבואי למדרש לקח טוב אות ז' סי' ד'.

(9) שם הביא: „ובפ' שלח כתב שנת ד"ח תתס"ה". ע"י צנצוא שלי שם ס"י ו' ותראה שהביא שנת תתס"ו ולא תתס"ה.

(10) שם בהערה הביא בשם הגדולים לחיד"ח שראה בפסיקתא דר' טוביה כ"י פ' שמות שכתב בשנת תת"ן „אני טוביה בנו של ר' אליעזר הגדול". בלקה טוב שהולחתי לאור כתוב ד"ח תתנ"ז, וע"י מצוא אות ז' (דף י"ב ע"א) ששם הבאתי כי טעות היא בשם הגדולים וששנמטה אות ז' ולא פה המקום שכל הדברים.

(11) שם הביא: „גם נראה כי ר' אליעזר הגדול הזה אשכנזי היה". ע"י מצוא אות ה' שהוכחתי בראיות ברורות כי לא ה"י אשכנזי רק ה"י יושב בארץ יון בעיר קסטוריא.

(12) שם בהערה ט' הביא עוד: „ויש לשער ממה שרש"י מביא כבר דבריו" וכן בזה לדברי רש"י בריש לקוטי הפרדס, אבל ידוע כי רש"י בעלמו לא חזר ס' לקוטי הפרדס רק תלמידי רש"י היינו את הספר ובחבור הזה עסקו יותר נאחד כי מפורש בו כמה פעמים הדבור „אמרו המלקטים", כמו שהבאתי במצוא ללקה טוב לד' 46 אות ה' ועי"ש בהערה כ"ט, והעירותי כי החוקר מהר"ט ל' ל' וכן הביא בתולדות רש"י וז"ל „גם חזר רש"י פסקי דינים לפי הנראה אסף וקצן אותם רש"י בעלמו וקרא אותם בשם פרדס, לקוטים נמנו עשה ר' שמואל מצונערבורק, ונדע בשם לקוטי הפרדס, ור' שמואל זה מצוא הרבה פעמים במרדכי, ונמשך בזה אחר היוחסין (דפוס קראקא דף קס"ד ע"א) ששם הביא המגיה וז"ל: „ועוד היו לרש"י שני תלמידים גדולי ישראל, האחד נקרא ר' שמואל מצונערבורג עשה ספר הפרדס, והשני ר' שמעון עשה ספר הלקטי", וחשש שהכונה ר' שמואל מצונערבורג עשה ספר הפרדס היינו לקוטי הפרדס, והרב הגאון מהרש"ל ראב"פארט ב"ח ה"ז לד' י"ב כתב שיש כאן חסרון וז"ל והב' ר' יוסף קרא ואביו ר' שמעון עשה ספר הלקט והוא הילקוט ורש"י ראהו, אבל לדעתי אינו כן וכונת היוחסין כן הוא. אחד עשה ספר הפרדס הוא הפרדס הגדול לרש"י (אשר לפנינו בדפוס) והשני עשה ספר הלקט כלומר לקוטי הפרדס, גם ה"ר שמעון בעל הילקוט אינו חב"י ר' יוסף קרא, כאשר הראה בטוב טעם ודעת הרב החוקר הגדול מהר"א עפשטיין.

(13) שם הביא כי השם פסיקתא לא מן השם הוא ועקר השם אשר יקראו לו הראשונים הוא מדרש לקה טוב, והוסיף שם המו"ל בתוך דברי הרד"ל ובפענה רזי מעתיק נמנו דברים ומליין טו"ב לומר שהועתק מלקה טוב. במצוא ללקה טוב לד' 50 העירותי, כי בעל פענה רזי העתיק כמה פירושים מן הלקה טוב ורשם „לקה טוב" כמו בפ' יתרו בפ' ויהי ממחרת ובפ' דברים בפ' ודי זהב, אבל מה שהביא המו"ל בתוך דברי הרד"ל שמליין „טוב" לאמר שהועתק מלקה טוב לא נולחתי אף פעם אחת.

(14) שם לד' 8 הביא: וכן הרשב"ס בפ"י התורה סדר מקץ (מ"א י') הביא בשם לקה טוב, ומה שכתב בפ"י הרשב"ס וישלח ל"ו י"ב רחיתי בשו"ט נראה ט"ס כי לא נמלא בשו"ט אלא ל"ל בלקה טוב, ועל הנמלא תחת ידו בלקה טוב כתב יד על ס' בראשית מוטל לראות שם לברר האמת, גם אנכי

העירותי ע"ז בנבואה ללקח טוב נד 46 ע"ש וכן בהערותי ללקח טוב וישלח ל"ו הערה ז' ושמתתי כי כונתי לדעת הגאון הרד"ל ז"ל.

(15) שם הביא: וכן ר"ת צ"ל הישר ס"י תק"פ מוזכר את הלקח טוב. מה שהביא נמלא בלקח טוב פ' כי תשא ל' י"ג.

(16) עוד שם: "וכן הביאו בשם לקח טוב בשבלי הלקט ס"י ק"ה והעתיקו אחריו צ"ל פ"ה". יש לתקן בדבריו והעתיקו אחריו צ"ל תניא ס"י פ"ה וע"י נבואה ללקח טוב דף כ"ה, שהבאתי המקומות אשר דברי הלקח טוב מובאים בשבלי הלקט וכן רשמתי בהקדמה לשבלי הלקט השלם שהולאתי לאור.

(17) שם הביא: "וקרוב לשער כי היה נמתחיל ספרו בריש פ' בראשית בדרשת פסוק כי לקח טוב נתתי לכם, ולכן קראוהו בשם זה, וכל זה מוטל על הנמלא תחת ידו הלקח טוב לבראשית לברר אם האמת כן" ע"ז הוסיף המו"ל (בדפוס ווארשא) ח"ל: "עתה נדפס הלקח טוב [על בראשית ושמות] ונראה עין צעין כי קלע הגאון בהשערות ע"ל האמת וע"ש בהערות ותקונים". כונתו להערותי ותקוני אני הערה א' לספר בראשית וכן יש לעין בנבואתי ללקח טוב נד 12 מה שהעירותי שם.

(18) שם כתב: "ואשר אחשוב אני בזה כי היה נמלא ביד הראשונים ז"ל קובץ מהפסיקתא הלוז עלמה (היינו פסיקתא רבתי) אשר לא היו בו כל הפסיקות רק אחז מהן והיה נקרא אללס פסיקתא זוטא, ונגדו קראו הפסיקתא השלמה בשם רבתי". בעת אשר נגלה לעיניו הפסיקתא דרב כהנא אשר הולאתי לאור עולם נודע הטעם שנקראת בשם פסיקתא רבתי לעמת הפסיקתא דר"כ.

(19) שם הביא, כי הרוקה בכמה מקומות נביא מנדרש הרנינו והמאמרים נמלאים להביא ראיות כמו צ"ל י"ה, רט"ו ורט"ז. גם אנכי העירותי על זה בנבואה להפסיקתא דר"כ הערה י' ח"ל: "ונשאר לי עוד להעיר כי לפני הרוקה ה"י המדרש הרנינו מדרש צפני עלמו ונקרא מדרש הרנינו ע"ש הכתוב הרנינו לחלשים עזינו (תהלים פ"א), ובפסיקתא רבתי נעתקו הרבה מאמרים מנדרש הזה כמו שתראה הרבה מאמרים שהביא הרוקה מן המדרש הזה מלאתי בפסיקתא רבתי והבאתי שמה ס"י י"ח (בטעות שם ס"י מ"ח) ס"י ר"ו (בטעות שם ס"י ר"ל) ס"י רי"ד רט"ו עוד שם, עוד שם, וס"י רי"ח" והבאתי איה הם נמלאים ברבתי.

(20) שם הביא: "ובצ"י בל"ח ס"י ת"ל הביא משבלי הלקט (ובשבלי הלקט חסר זה והצ"י ה"י לו בצ"י כידוע) מדרש הרנינו פרשת סוכה והיא הפסיקתא דסוכה החסרה לפניו וכונתו החסרה לפניו בפסיקתא רבתי, וע"ז הוסיף שם הרב המו"ל "עתה הוא נדפס השב"ל בזוילנא שנת תרמ"ז וכ"ה שם צ"ל קע"ד". ועוד הוסיף שם המו"ל באמנע דברי הרד"ל, ועתה נדפס הפסיקתא דר"כ עפ"י כתב יד שנת תרכ"ה ושם נמלא. את דברי הצ"י הבאתי בנבואה להפסיקתא דר"כ הערה י' שהביא בשם מדרש הרנינו פ' סוכה, שהטעם שאין גומרין ההלל כל ימי הפסח הוא שנטבעו המגלים וכתוב בנפול חויבך אל תשנא והוא נמלא בפסקא אחריתא דסוכות אשר נמלאי בצ"י הרשד"ל

וע"ש בהערה ה', ולא כמו שחשב הוא הפסקה החסרה צרצתי, גם תראה כי הרוקה ה' סוכה ס"י ר"ט נמצא מלאמר אחד בשם מדרש סתם והוא הנמלא בפסקה ההוא (פסקה אחריתי דסוכות) ואולי היתה לפניו במדרש הרנינו, והבאתי שמה בהערה כ"ט ובהערה כ"ח שרש"י צפי' המיוחס לו צ"ר פמ"ב, ומרן צ"י ה' פסה ס"י ת"ן הביאו מאמרים בשם מדרש הרנינו הנמלאים לפניו בפסקה הזאת, ואשר הביא הצ"י מדרש הרנינו פ' סוכה קן היא לשון שבלי הלקט השלם בס"י קע"ד ערוגה הרביעית, וע"י בפסקה שם דף קפ"ט הערה נ"ח.

21) שם בהערה י"ח הביא ח"ל: ראיתי כתוב ששבלי הלקט כתב יד שצלת ע"ז הוצא פסיקתא דתמניא חפי'. חשבתי לשער חולי היה כתוב בקובץ הזה פסיקתא זוטא רק הפסיקות הנמלאים לפניו מן הרנינו ולהלן הרי הם מכוונים שמה פסיקות, בהסיר פסקא דמנה אחת חפי' שאינה מן חיבור הפסיקתא. ואח"כ סותר דבריו וכתב שיותר נכון ה' מקום לומר שהן ה' פסיקות דמוכה, אבל יותר קרוב לשער שהוא מדרש ממור ק"ט שבתלים שנקרא תמניא חפי' כו'. בהקדמה לשבלי הלקט השלם לד' 20 הבאתי בשם שבלי הלקט שהביא בס"י ע"ה פסיקתא שקורין תמניא חפי'. והעירותי שם בהערה ר"מ: הרב החוקר הרי"ש צ"ן העיר ח"ל "יש לדעת שהיתה ג"כ פסיקתא דתמניא חפי' ולא נזכרה בשום מקום ולריד חקירה אם איננה השומר טוב לתלים קר"ט, חולס לדעתי הכונה על הפסיקתא רבתי שנמלאה בה שמונה פרשיות לחנוכה מן פסקא ב' עד פסקא ט' ועד בכלל ושם בפסקא ה' ויהי זיוס כלות משה נמלא הנלאמר שהביא השבלי הלקט ותמניא חפי' הכונה שמונה חופיים.

22) שם הביא ח"ל: "מכל חלה שפטי כי ה"י להם קובץ קטן מהפסיקתא שהיו כתובים בו הפסיקות מן הרנינו ויבא זה לנכון מה שקרא רש"י בתלים לפסיקתא דעמר בשם פסיקתא זוטא". רש"י בן לפסיקתא דר"כ שהיא זוטא נגד פסיקתא רבתי, שיש בה הרבה פסקות יותר מן הפסיקתא הישנה.

23) שם לד' 9 הביא: ומה שהביא הרוקה ס"י ר"ג בפסיקתא רבתי בפרשת הרנינו והוא נמלא בפסיקתא דהרנינו נראה שט"ס הוא ול"ל במדרש הרנינו. לדעתי אין כאן טעות וכיון כמו שהביא הרוקה, כי בודאי ה"י לפניו גם בגוף הפסיקתא רבתי כי בס"י ר"ז הביא במדרש הרנינו בפסיקתא רבתי ותקנתו ש"ל במדרש הרנינו ובפסיקתא רבתי, ע"י נמצא שלי ס"י ה' אות י"ג ושם בהערה י"י.

24) שם הביא יחוס הפסיקתא לרב כהנא נמלא ראשונה בתשובת רבנו משה בר מושלם הכתובה בסי' הפרדס הגדול לרש"י ס"י ע"ד ח"ל לפי שאותן הפטרות שפסק רב כהנא נמנו וגמרו שלא להחליף בהפטרות [של חתן]. במצוא לפסיקתא דר"כ ס"י ב' הבאתי ג"כ את הדבר הזה אבל כתבתי כמו שהיא בפרדס שם רבינו מושלם צ"ר משה ולא רבינו משה צ"ר מושלם, והעירותי שם כי התשובה הזאת נמלאה באור זרוע ה' קריאת מועדים ס"י ש"ז ובהלכות ר"ה ס"י תס"ד, וכן מובאה במדרשי פ"ד דמגלה, חולס גם כאן אין הכונה אל הפסיקתא הרבתי כ"א להפסיקתא הישנה.

25) עוד שם הביא: „וכן רבינו מנוח צפ"י להרמב"ם ה' סוכה פ"ג הביא ממאמר פסיקתא דרב כהנא בענין ד' נינין שלפי הגרסא הוא מן פסיקתא דולקחתם החסרה אללנו". במצוא אות ב' הבאתי רבינו מנוח צפ"י להרמב"ם ה' סוכה פ"ו (ל"ג פ"ג) הביא ב' מאמרים בשם פסיקתא דרב כהנא פרי עץ הדר כנגד דניאל כו' וכן בדף נ"א ע"ב דתינין בפסיקתא דר"כ פרי עץ הדר זה הצרחה כו' כפות תמרים זה ילחק כו', והנה המאמר הראשון ללא נמלא לפנינו בפסיקתא דר"כ כמו שהעירותי במצוא סי' ח' אות ט"ו, וכתבתי חולי היתה לפניו בפסיקתא רבתי פסקא דסוכה החסרה בדפוס, והמאמר השני פרי עץ הדר זה הצרחה נמלא לפנינו בפסקא ולקחתם לכם (דף קפ"ד ע"א) כמו שרשמתי שם בפסיקתא בהערה ק"ח רק מה שהביא שם רבינו מנוח ואית דאמרי כמו שהדס מקיף ואי נמי שהיה דבריו ערבים ליתא בפסיקתא.

26) שם הביא: ובניוני תשא הביא ומפסיקתא דר"כ והיא בפסיקתא דמתן תורה ומסיים העליתי מיסוד מעשה רוקח, ור"ל מן ספר סודי רזי לרוקח. במצוא סי' ז' הבאתי בין הקדמונים אשר לפעמים מציאים פסיקתא וכונתם לרבתי ושם אבות כ"א הבאתי כי הניוני כי תשא דף נ"ו ע"ד כתב כדאיתא בפסיקתא דרב כהנא אמר לשור מה הצרחה אחרך כו' והוא בפסיקתא רבתי פכ"א פסקא מתן תורה, והבאתי שם ג"כ וכן מוצא המאמר הזה בס' ריזאל הגדול י"א ע"א ובס' ריזאל סיים כך נדרש במדרש וכונתו לפסיקתא רבתי, וא"כ הניוני שסיים העליתי מיסוד מעשה רוקח כונתו לס' ריזאל הג"ל.

27) שם הביא „ורב כהנא זה באם שהוא אמורא, חין מבורר חיוה רב כהנא הוא כי כמה אמוראים היו בשם רב כהנא סתם מדורות שונים כו' נראה עכ"פ שאין זה רב כהנא האחרון אלא מהקדמונים לו". ע"י מה שהעירותי במצוא הפסיקתא אות ב'.

28) שם הביא וז"ל: „מנאחר שלא הוזכרו בה אמוראי בכל האחרונים מאבוי ורבא וחילק, ומ"ש בפסיקתא דפ' החדש בסופה אמר אבהו כמה שביעין כו' שנראה שהוא אבוי ככתוב במאמר זה בשיר רבה פ"ב, נראה ודאי מנלשונו שאינו מן המדרש אלא הוספה מלשון הש"ס סנהדרין ל"ג ע"א, ע"ש". גם בכאן החליף הרבתי עם הפסיקתא הישנה כי הרבתי איננה מיוחסת כלל לרב כהנא, מלבד מה שפסקא החדש בהרבתי לקוחה כלה ככתבה וכלשונה מפסיקתא דר"כ פסקא החדש, והמאמר נמלא שמה בדף נ"א ע"א והעירותי שם הערה קנ"ד במקום ח"ר אבהו הג"י במדרש חזית אבוי ול"ל ח"ר אבהו ובסנהדרין ל"ג ע"א הנוסחה ח"ר יוסף, לכן חין להסכים לדעת הגאון הרד"ל כי היא הוספה מן גמרא סנהדרין, ושם בשו"ס וע"ש בהערותי, ואם מאמר הנוסחה אבוי במדרש חזית היא נכונה, נמלא שם אבוי גם בירושלמי מכות סוף פ"ב והוא אמורא דא"י, ע"י מצוא הירושלמי דף ס"א ע"א.

29) שם הביא וז"ל: „ולחיה רב כהנא שיהיה אם אמורא, עכ"פ נלערך לומר שמי"ש בפסיקתא ראשונה" הרי שבע מאות ושבעים וחמשה לחורבן הן דברי המעתיק ולא דברי המסדר עלמנו, שהאמוראים עלמנו קדמו הרבה לזמן

הזה, ומה שכתוב אח"כ ועתה הוא כבר חלף וקנ"ח הן דברי מעתיק שני
אחרון לו. יש לתקן בדבריו ושצעים ושצע במקום ושצעים וחמשה, וגם בזה
לא כון יפה כי הפסיקתא רבתי חוננה מיוחסת כלל לרב כהנא, והזמן אשר
נרשם בהרבתי הוא מן המסדר בעלמנו והוא שנת ד"א תר"ה (ועברו עד היום
ערך חלף וחמשים שנה), ע"י מה שכתבתי בנמצא להפסיקתא חות ג'.

(80) שם הביא: "וכבר נמלא בחיזה מקומות בפסיקתא שנתון למדרשים
אחרים, כמו בפסיקתא קמיייתא כך פתח בתנחומא למאה נפשי וכו' ואת
מפרנס בפתח זה השיטה בתחלת פי אחרי מות שר"ל כל השטה מהמאמרים
הכתובים שם במדרשות, ולפינו ליתא שם במדרשות שלנו". בתחלה יש לתקן
בדבריו כך פתח ר' תנחומא במקום כך פתח בתנחומא, וכן צפי"ה הרד"ל
בפסקא ח' אות ה' הביא וז"ל: "ה"ג ואת מפרנס (ר"ל במקום לפינו זה
מפרנס) פי' בפתוחא זו דר' תנחומא היה עוד דרשות והם כתובים בריש
אחרי מות ובשלנו ליתא שם, ע"כ. ולדעתי פה הכונה לפסקא אחרי מות ושם
דורש בפסוק למאה, וכן הרב החכם הגדול מהר"ם ח"ש העיר שהיא הערה
מן הסופר שהשטה הראשונה בדרשת זה המקרא היא מפורשת בתחלת פי'
אחרי מות, ר"ל בפסקא האחרונה. ומה שהביא הרב בעל זרע אפרים וזילקוט
רמז תשמ"א בשם הפסיקתא למאה נפשי לאלהים ממה את למאה, ח"ל חינו
למאה לא לחכול ולגשות חלה לראות את פניך, זה נשמט כאן בפסיקתא
[רבתי] שלפינו עי"ש, אולם זילקוט שם נשמט הליון מנקומו והליון "פסיקתא
רבתי" שייך על המאמר שלאחריו ד"א מהו לאלהים, והמאמר הזה ממה את
למאה הוא נמש"ט נזמור מ"ב אות ב' ש"ין במאמר שלפינו "מדרש".

(81) ז' 10: סדר הפסיקות הביא דברי הרב הגאון רש"ל רפאפורט
בהקדמתו לתשובת הגאונים שדפסו בצרלין תר"ה שכתב זה נראה תמוה
להתחיל סדר השנה בשבת ר"ח או חנוכה הלא כל ההתחלות הן מתשרי או
מניסן, חלה נראה שהקונטרסים שהם לפינו בפסיקתא באחרונה היו קרועים
והסרים מחד כו' כו' והוא השיג עליו עי"ש. אבל כבר חזר בעלמנו מדבריו ועי'
באריכות בספרו ערך מלין ז' 176.

(82) שם הביא: גם לפני הערוך נראה ג"כ שהיה מתחיל בפסיקות
בשבת ר"ח וחנוכה שכן נראה ממש"ש בערך מסאסא וז"ל: בריש פסקות מהו
מלמדך להועיל מסקד לה כהדין מסאסא מסקד כו', וכן בערך מסקד כתב
בו"ר אמור וברי' פסקות מלמדך להועיל מסקדנא לך כהדין מסאסא כו',
ונראה חף מ"ש בערך מלמד בפסיקתא דר"ה ג' שנות נקרא מלמד שמלמד
כו' ע"ס היא וליתא שם לפינו וז"ל בפסיקתא בראשה וטעה המעתיק וכתב
בראש השנה, והמאמר הזה נמלא בפסיקתא [רבתי] פסקא דחנוכה דביום
השמיני כו' כו'. כל דבריו הנם השערה לצד והערוך לא ראה הפסיקתא
רבתי והמאמר שהביא הוא בפסיקתא דר"כ פסקא ראש השנה (דף קנ"ב
ע"א) ע"ש בהערה נ' ובמקום בראש פסקות ז"ל פסקא דר"ה ע"ש ואין להכפיל
הדברים, וגם החכם המננה את דברי הרד"ל הוסיף באמלע "ובפסיקתא דר"כ
שדפס עתה נכ"י איתא שם כן בפסקא דר"ה שגראה שאינו ע"ס, ע"ש".

33) נד 12 הביא: והפסיקות האלו שעל המזמור והפטרות בחנוכה אף שלא הזכרו בערוך ושאר ראשונים ז"ל, מ"מ המאמרים שבהן ב"ח הרבה במקומן בילקוט על הפסוקים ומגוין עליהם פסיקתא, ע"כ. כבר אמרתי שהערוך לא ראה את הרבתי, ובעל הילקוט כאשר הביא המאמרים מפסיקתא רבתי ל"ן "פסיקתא רבתי" ובמבוא להפסיקתא דר"כ נתתי רשימה מכל המקומות, אשר הילקוט מביא את הפסיקתא הרבתי ובחז"ה פסקא המאמרים מגמלים. 34) עוד שם הביא: הפסקא דיהודה וישראל היום הזכירה התוס' ביבמות פ"ז ע"ג ובזבחים ע"ג ע"ג, וכן הר"ש פ"ג דערלה. גם אחי הבאתי את זה במבוא להפסיקתא דר"כ סי' ז' כי הוצא שם בשם פסיקתא קתם וכונתם לפסיקתא רבתי, גם הבאתי שם כי המאמר הזה מובא גם ב"ח זרוע ה' דקה סי' ח' ע"ט, ויש להגיה בדברי הרד"ל יבמות פ"ח ע"ג במקום פ"ג ע"ג.

35) שם בהערה י"ג הביא: וביאורי על הערוך העירתי לומר שמנה שלח הביא הערוך במקום אחר דברי המדרש לשיר רבה ולא הביא כל המלות המורות הגמלאות הרבה במדרש הזה לפרשן נראה שלא היה לפניו, והמאמר שהביא ב' ערכים טעפראות וטפף נכר מתוכו שהיה לשון חז"ה ג"ח בתשובה, וכן נראה מתוך לשונו שם שזה שפירשו בלשון פרס שלא היה נכיר בו הערוך כ"ח הגאונים שבבבל, גם שנה בלשונו לקרוא הוי"ר בשם אגדת ויקרא, וכן אגדת תהלים, מה שאין דרכו של הערוך לקרותו כן בשום מקום, אבל קוראו ויקרא רבה במקומות א"ן מספר וכן מדרש תהלים קוראו בערך זעירעוס יפה העיר, כי נראה שלא היה לפניו המדרש שיר השירים רבה ולא הביא רק בערך טפף "ואגדת חזית" ואולי נוסף גם זה בהערוך, ובילקוט שה"ש רמז תתק"ל מובא זה בשם התנחומא, והוא בתנחומא בפר סי' ב' ע"ט בהערה ו'. רק מה שכתב וכן נראה מתוך לשונו שם שזה שפירשו בלשון פרסי שלא היה נכיר בו הערוך כ"ח הגאונים שבבבל, לכן יש ללמוד מזה שהיה לפניו בחז"ה תשובה מהגאונים, מזה אין הוכחה כלל כי רבינו הערוך היה לו ידיעה בלשון פרס, וע"י תולדות ר"י נד 22 שהביא הערכים אשר הערוך הביא שם מלשון פרסי, ומה שהביא כי בערוך בערך ה"ל שנה בלשונו לקרוא הוי"ר בשם אגדת ויקרא יש להעיר כי גם בערך שע הביא בהגדה של ויקרא אבל נראה כי זה לקח ממשנות הגאונים שערי תשובה סי' ס"ג ושם איתא באגדה דויקרא רבה. גם מה שהביא כי הערוך בערך זה הביא אגדת תהלים ובערך זעירעוס קורא מדרש תהלים, אין מזה ראיה כלל, ע"י מבוא למדרש תהלים דף ל"ד הבאתי המקומות אשר הערוך הביא "בהגדה דתלים" או "בהגדת תלים". ועוד פה המקום להעיר כי הגאון הרד"ל הביא את ב"ח על הערוך וכאשר כתב ח"י הרב המופלג מו"ה שמואל לוריא היה ב"ח הזה בידו ובשרפה שהיתה צביתו נשרף לדאבון כל נפש דורש תורה וחכמה.

36) נד 13 הביא: פסיקתא את קרבני לא נזכר בה כלל לשון "מנה שקרינו בענין" ונראה שמהפסיקתא חילו ולהלן לא דקדק המעתיק לכתוב

לשון זה, והרי צפי' החדש לא נזכר ג"כ וכן מנחן ולהלן כמעט צרוב הפרשיות לא נזכר לא מננה שקרינו צעיין ולא מננה שהשלים צניבא, ע"כ. ועלם ממנו כי מן חמלע פסקא פרה עד סוף הפסקא והפרשיות האחרות שלאחריה היינו החדש, את קרצני, ויהי בחצי הלילה, העמר עד פסקא ויהי בשלח היה חסר לפני המעתיק של הפסיקתא רבתי והעתיק ככתבה וכלשונה בלי כל שנוי מן פסיקתא דר"כ. ע"י פסקא פרה הערה ס"ו מה שהעירותי שם, לכן לא נמלא בהם הלשון מננה שקרינו צעיין ולא מננה שהשלים צניבא.

(37) עוד הביא, כי היה נמלא עוד לפני הערוך ושאר ראשונים פסקא דבחדש השלישי. כ"ה בפסיקתא דר"כ פסקא י"ג.

(38) עוד הביא: וכן לסוכות מציא הערוך ושאר ראשונים צ' פסיקות, פסיקתא דסוכות ופסיקתא דולקחתם לכם ביום הראשון. לפני הערוך היתה רק פסקא אחת לסוכות ונקראה בשם "ולקחתם לכם".

(39) עוד שם הביא: פסקא דבשלח פרעה לא נשאר כ"א ההתחלה ועוד חפס קלת מננה, נמלא בילקוט, והערוך הביא מננה הרבה מאד כו'. מה שהביא הערוך היה מנפסקא ויהי בשלח בפסיקתא דר"כ פסקא י"א.

(40) שם הביא: ובסנהדותי לפסיקתא זו (ויהי בשלח) רשמתי כל המאמרים שמציא הערוך מננה ולייתי היכן נמלאים המאמרים שהביא במקומות אחרים במדרשות וירושלמי ובילקוט לפנינו היום, ע"כ. הרשימה הזאת נדפסת בסוף הפסיקתא הנדפסת כעת בזוארשא עם הגהות הרד"ל דף קס"ז ע"ב, ובמבוא להפסיקתא דר"כ נתתי רשימה מכל המקומות אשר הערוך מציא את הפסיקתא ותמלא גם כל המקומות שהביא פסקא ויהי בשלח והרד"ל שכה להציג ערך תש או נשמט בהעתקה.

(41) 14 ד' הביא: פסיקתא דעשר תעשר וחסר הרבה מננה כנראה מהמבוא מננה בילקוט סוף פ' ראה, ע"כ. הוא בילקוט ראה רמז תתל"ב תתל"ג תתל"ז והילקוט הביא בשם הפסיקתא והיא בפסקא עשר תעשר שלפנינו בפסיקתא דרב כהנא.

(42) שם: אצל נוקוס לומר שהפסיקתא זו (עשר תעשר) היתה נדרשת אחר חג השבועות. ע"י בפסקא שם הערה ח' מה שכתבתי בזה.

(43) שם הביא: אח"כ מתחלת פסיקתא ויהי צעת שסרחה הלאן, והיא פסיקתא דדברי ירמיה רק שחסר בה הרבה, ומבוא הרבה מהחסרון בילקוט ירמיה, וכן הערוך מציא מננה מאמרים שלא נמלא לפנינו, ע"כ. לא חסר בה מלומה רק היא חיינה הפסקא דברי ירמיה שהביא הערוך והילקוט, רק המה כונו לפסקא דברי ירמיה בפסיקתא דר"כ.

(44) שם הביא: אחר שמועו שהיה ראוי להיות פסיקתא דחזון ישע"י (לפי הסימן צ"ה) כתוב לפנינו פסיקתא על נהרות צבל, ואח"כ פסיקתא דבכה תבכה שלפי הנראה היא פסיקתא דאיכה שהביא הערוך ואף שהמאמרים שהביא הערוך מננה לא נמלאו לפנינו, הואיל וחסרון הניכר יש בפסקא זו יש לומר שהמאמרים שהביא הערוך היו נמלאים בחלק הנחסר, ובלא זה אף בהרבה פסיקות אחרות הנראות כשלמות לפנינו ככ"ז הביא הערוך מאמרים שאין

נמנאים לפנינו כו' ע"כ. כל זה הוא נמנא פלס מן הרד"ל שנמנא פסיקתא דר"כ שלנו לכן דחק להגיד כל זה, וכעת כאשר נגלה הפסיקתא כל זה הוא אך למותר ואין להשערות האלה יסוד.

(45) שם כתב: וכל הפסיקתא דחזון ישעי' חסרה לפנינו, אך חולי בפסיקתא דאיכה בסופה הנחסר לפנינו היה איזה דרשה נסתיימת על חזון ישעי'. בפסיקתא דר"כ נמנאת הפסקא דחזון ישעי' והיא הפסקא איכה, ע"י שם הערה ח' ואין כאן חסרון כלל.

(46) שם הביא: וכגון הנמנא שסבא זילקוט ישעי' סוף רמז שפ"ט ע"פ איכה היתה לזונה (אשר רבו נמנא לפנינו בריש איכה רבתי) בשם הפסיקתא שמסיים ישעי' ראה אותה בפחותה כו'. היא זילקוט ישעי' רמז רנ"ו וזילקוט שם מזוין "פסיקתא" והיא בפסיקתא דר"כ איכה קכ"ה ע"ב וע"ש בהערותי.

(47) עוד שם כתב: "אח"י מסודרין ז' דנחמתא ואין לעורר דבר בהן רק שהפסיקתא דרני עקרה שסבא בערוך ערך חזק וערך מסובן וערך קרטע נמנא ה' מננה חסר אללנו ראשיתה על פרשת רני עקרה לגמרי ומנא קלתם זילקוט ישעי' שם והנשאר מננה חלקו המעתיקים לב', פסיקתא ח' מתחלת גילו מאד בת ליון, והשניה מתחלת רני ושמיחי בת ליון". בכאן החליף ב' פסיקות, כי נמנאו לכוון בפסיקתא דר"כ פסקא רני עקרה (דף קמ"א ע"ב) והמאמרים שהביא הערוך כלם הם לפנינו ויש לתקן בדברי הרד"ל בערוך ערך חזק במקום ערך חזק.

(48) עוד שם הביא: וז' הפסיקות גילו מאד ורני ושמיחי היו כבר לפני מסדר הילקוט כי מביא כמה נמנאים מננה, ע"כ. בעל הילקוט הביא המאמרים מננה בשם פסיקתא רבתי כמו ישעי' רמז של"ז, עוד שם רמז שס"ד, לפני רמז תקס"ד, וזכ"ר רמז תקס"ט, דניאל רמז אלף פ"ב, כמו שהבאתי במנא להפסיקתא ברשימה מכל המקומות שהביא הילקוט את הפסיקתא רבתי.

(49) עוד שם הביא: אח"י מתחלת פסיקתא ילמדנו רבינו אם היתה קטנה, ואפשר היא פסיקתא דסליחות שהביא הערוך, ע"כ. אינו כן כי פסיקתא דסליחות היא בפסיקתא דר"כ פסקא כו'.

(50) לד 15 הביא, שאף בח"י שהיו מקדשים ע"פ הראיה היו עושין לפעמים ב' ימים ר"ה. ע"י ברמזים בפ"ה ה"ז וה"ח נה' קדוש החדש, שהביא יו"ט של ר"ה בזמן שהי' קובעין על הראיה היו רוב בני ח"י עושים אותו ב' ימים מספק כו'.

(51) שם הביא: ואח"י ב' דתיובתא שובה ודרשו, ושובה נמנאת לפנינו אבל דרשו אינה אללנו והזכירה הר"ן פ"ק דר"ה, והביא מננה ממאמרים, אפשר היא פסקא דסליחות שהזכיר הערוך. פסקא דרשו נמנאת בפסיקתא דר"כ פסקא כ"ד ע"ש בהערה ח', ומה שכתב והזכירה הר"ן פ"ק דר"ה, ע"י מנא הפסיקתא סי' ה' אות כ"ג ושם הבאתי הר"ן באלפסי ר"ה פ"ה הביא מדגרסינן בפסיקתא (בפ' דרשו ה' בהמנאו) דתניא בכ"ה בחלול נברא העולם, היא בפסקא ר"ה ע"ש הערה ד' ובטעות נרשם בר"ן בפ' דרשו וע"י עוד במנא שם.

52) עוד שם הביא וז"ל: וחסר הרבה בפסיקתא דשוכה, כי הערוך הביא מאמרים הרבה שאין נמלאים לפנינו, בערך חנף כמס מליחות פלמרכוס פרקלה, וכן בילקוט הושע מביא ששם פסיקתא מנה שחסר כאן לפנינו. הערוך הביא פסקא דשוכה עוד בערך אפיא דמס ז' כרומנקיא קנקל קסטרה, וכל המאמרים נמלאים לפנינו בפסיקתא דר"כ שוכה פסקא כ"ה, וכן מה שהביא כי הילקוט הושע הביא ששם פסיקתא מנה שחסר לפנינו, גם מה שהביא הילקוט הושע רמז תקי"ו היא בפסיקתא דר"כ פסקא שוכה.

53) עוד שם הביא: "ואח"י נמלאה פסקא דאשרי נשוי פשע, ואפשר היא שקוראה הערוך פסיקתא דסליחות". חינו כן, כי הערוך הביא פסקא דסליחות כמו שהיא בפסיקתא דר"כ, אבל בפסיקתא רבתי פסקא אשרי נשוי פשע היא פסקא אחרת והערוך לא ראה את הרבתי.

54) שם הביא: "ונסיים אח"כ הפסקא דאשרי מות שהיא ליו"כ וגם זה חסר תשלומה והערוך בערך אפופסין, חל, זנס, הביא מאמרים מנמה שאינם נמלאים אללנו". הערוך הביא עוד גם בערך דסקר, מנגנון, סקצטרה, עגענ, קלר ג', קפל, קשר ב', רתק, שלש, וכל המאמרים נמלאים בפסיקתא דר"כ פסקא אחרי מות.

55) שם הביא: "הפסיקות החסרים אללנו לגמרי והערוך והראשונים מביאם ואלו הן: שור או כשב, הוצא בערוך ערך גיות דף ד' פטר ג'". מוצא עוד ג"כ בערך פני, פרזדגמא, קטה, וכל המאמרים נמלאים בפסיקתא דר"כ פסקא שור או כשב.

56) שם הביא: גם חסרה פסקא בחדש השלישי הוצא בערוך ערך אסכולא, אפניא, ארגנטון ב', סלד, פומא קרטס א', ע"כ. מוצא ג"כ בערך אליקא, דסקר, סקפטס, פקס ג', פרזדגמא, פרתיויא, קנדיטון, תסוור, וכל המאמרים נמלאים בפסיקתא דר"כ פסקא בחדש השלישי.

57) "גם מוצאה הפסקא הנ"ל בפי" הרשב"ם ואתחנן ז' י"ה". בהערותי להפסיקתא פסקא בחדש השלישי הערה ל"ה העירותי על דברי הרשב"ם, אולם היא הוספה בהרשב"ם שם.

58) שם הביא: פסיקתא דסוכה הוצאה בערוך בערכים אפי ב', ציין, פייט, פן ב'. ואח"כ הביא עוד פסקא דולקחתם לכם ביום הראשון הוצאה בערוך בערכים אלגלוגין, בר ו', טפייט, אפלין ג' [ז"ל פלן ג']. חשב שהם ב' פסקות ובחמת הם פסקא אחת פעמים קורא אותה פסקא דסוכה ופעמים פסקא דולקחתם לכם וכל המאמרים שהביא נמלאים בפסקא דולקחתם לכם.

59) עוד שם כתב: ובערך חש ג' כתב הערוך בסוף פרק קמא דסוכה מה הדם דחוש כו', ומלת פרק ט"ס דמסכתא סוכה ליתא, ול"ל פסוק ור"ל בסוף פסקא קמא דסוכה, ע"כ. בהערותי לפסקא ולקחתם לכם הערה ק"י העירותי בערוך ערך חש ג' כתב בסוף פרק קמא דסוכה מושבש מליחות מעתיק טועה שהי' כתוב לפניו בפסק' וחשב שהוא טעות ול"ל בספ"ק וראשי תיבות הוא של בסוף פרק קמא, אבל בחמת ל"ל בפסיקתא דסוכה, או היה כתוב

בספ"ס דסוכה והוא ר"ת בסוף פסקא דסוכה ובטעמיה נעשית בספ"ק דסוכה והל"ג אח"כ המדפיס בסוף פרק קמא דסוכה.

(60) שם הביא: פסקא ולקחתם לכם מוצאה בהגהות מיימוניות פ"ח מה' שופר אות ח', ובמנורת המאור סי' ק"ג, ע"כ. ע"י בפסיקתא ולקחתם לכם הערה ל"א שהבאתי את הקדמונים שהביאו המאמר הזה מהפסיקתא.

(61) שם הביא: פסיקתא דסליחות חסרה לפינו. חולס באמת נמנחת בפסיקתא דר"כ פסקא כ"ו.

(62) שם הביא: ע"י בערוך בערך גשש שהביא מן פסיקתא דילמא ול"ל דסליחות, ע"כ. כן תקנתי ג"כ בפסקא דסליחות הערה ח'.

(63) ג"ד 16 הביא: פסקא וזאת הברכה הוצאה בערוך וחסרה לפינו. נמנחת בפסיקתא דר"כ פסקא ל"א.

(64) הביא: והחיד"ה בשם הגדולים ראה דף אחרון מהפסיקתא דר"כ כתב יד וכתוב בסופו חסלת וזאת הברכה, ז"ה שזכני להשלים פסיקתא דר"כ, חשז שהיתה פסיקתא אחרת מסודרת על פרשיות. ע"ז העירותי בפסקא הנ"ל הערה ח' ע"ש.

(65) הביא: פסקא ביום שמיני עזרת הוצאה בערוך. גם הפסקא הזאת היא נמנחת בפסיקתא דר"כ פסקא ל'.
(66) הביא: פסקא דשמעו נח המורים הוצאה בערוך ערך מר ח', והמאמר

שהביא שם הוצא בילקוט פ' חקת ע"פ ז' בשם פסיקתא, ונראה שלכבודו של משה רבינו קצבו דרשה ופסיקתא בפרשה שקורין חטא מי נאריבה כו', ע"כ. טעה במח"כ כי בערוך נפלה ע"ס ויש לנחוק המלות "נח המורים", כי כונתו לפסקא דשמעו ע"ש הערה נ"ה, וזה הטעה ג"כ את הרב צעל מאור עינים וע"ש בהערותי.

(67) הביא עוד: מוצא בערך ערך הג' ב' פסיקתא דויהי אומן את הדסה, והיא מת"ש באסתר שלפינו בלשוננו ולא אוכל לידע אם קרא הערוך לת"ש שם פסיקתא או שהי' לפינו פסיקתא ע"פ זה, ע"כ. במוצא להפסיקתא הערה ג' העירותי של"ל בערוך ובפסוק בויחי אומן את הדסה.

(68) עוד שם הביא: בערוך ערך צבל ח' מביא בתרגום פסיקתא דשיר השירים ע"פ ושנחת לבב כהולך בחליל, ע"כ. במוצא להפסיקתא הערה ג' הבאתי את הדבר הזה וכתבתי של"ל בתרגום פתיחתא דשיר השירים, או בתרגום פסוק ח' דשה"ש.

(69) שם הביא: ובערך זקן ב' כתוב זקן שקנה חכמה בפסיקתא בסוף קדושים תהי' משמע שהי' לפינו פסיקתא על קדושים תהיו ואפשר של"ל בספרא בפי קדושים, או ל"ל בסוף פ"ק קדושין כו', ע"כ. גם אחי העירותי על זה במוצא שם של"ל בערוך בספרא דסוף קדושים תהיו והוא שם בספרא פ"ז סי' פ'.
(70) עוד הביא: בתום ערוצין י"ט ע"א ד"ה והאיכא כתבו וז"ל בפסיקתא

לא חשיב ליה בשמנת שלמה, וגם בג' וד' דברים הכתובים באותו ספר לא חשיב עלוקה משמע שהיה, כתוב לפניהם בפסיקתא כל ג' וד' דברים כעין ברייתא דמעשה תורה כו', ע"כ. על זה העירותי במוצא סי' ח', כי נמנחת

מקומות שמוצאים בהם מאמרים בשם הפסיקתא ולא נמנאים לה בפסיקתא דר"ב
ולא בפסיקתא רבתי.

(71) עוד שם הביא: בתוס' ספ"ק דיבמות ט"ו ע"ב ד"ה פסוק כתב
ובפסיקתא בח' שמות של מט"ט מונה נמי נער, וזה לא נמנא בפסיקתא,
ע"כ. ע"י צמנא להפסיקתא סי' ח' שהבאתי בתוס' יבמות ט"ז ע"ב ד"ה
פסוק כתב וז"ל: ובפסיקתא בח' שמות של מטטרון מונה נמי נער ע"כ, וזה
לא נמנא בפסיקתא דילן ולא ברבתי ובתוס' חולין דף ס' ע"א ד"ה פסוק
הביא זה בשם ספר יוסיפון, וגורסין שבע במקום שמונה וכתב בלדו "שבעים",
ונראה כי היא הגי' האמתית, ואולי יש לתקן בתוס' במקום ובפסיקתא ל"ל
במס' היכלות או בפרקי היכלות כמ"ש ה"זוי פרשה בראשית ח"ר ישמעאל
שאלתי למטטרון שר הפנים מה שמך, ח"ל שבעים שמות נגד שבעים אומות
שבעולס כעין של הקצ"ה מלכי, אבל מלכי קורא אותי נער ע"כ, וכן הוצא
בשל"ה חלק עשרה מאמרות סוף מאמר שני, וע"י בהיכלות רבתי פכ"ו (נדפס
בצית המדרש ח"ג דף ק"ד) מטטרון שנקרא שמו על שמונה שמות ואולי
היה הפסיקתא ופרקי היכלות בקובץ אחד ורבתינו בעלי התוס' רשמו על
שם התחלת הקובץ, וע"י הקדמת מדרש אגדת בראשית להרה"ג מוהר"ר
חברס ז"ל בנו של הגאון הרא"ו ז"ל שהביא ח"ל: והיה נמנא ג"כ בידו
חכמי התוס' סי' שבעים שמות למט"ט וקראו אותו בשם פסיקתא, ע"ש.

(72) עוד שם הביא: וכיונא בזה מבואר בלשון סי' התרומה ה' סי' ט
וז"ל: ובספר פסיקתא של רבינו יעקב (הוא ר"ת) והיה שם קלת דיני סי' ט
כתוב שם הקלפים לריכין עיבוד לשמה כו' עכ"ל, שודאי אין הכונה שדינים
אלו היו מגוף הפסיקתא אלא שנמנא כתובים בכרך הפסיקתא של ר"ת, ע"כ.
גם אני הבאתי את זה צמנא להפסיקתא סי' ח' אות ה' והעירותי אין
הכונה להפסיקתא דר"ב או להרבתי, רק לספר פסקים, כי הראשונים חברו
ספרי פסקים כמו הלכות פסוקות, לכן אין ספק שכן להלכות פסוקות ומ"ש
שהיו של רבינו תם, היינו שהיו בידו כו', ע"ש.

(73) עוד שם הביא וז"ל: וכן הביאו התוס' בשבת קי"ט ע"ב ד"ה כל
שיש בפסיקתא צמנא דר' ישמעאל בן אלישע כו' ולא נמנא לה המאמר
ולא שום מעשה דר"י בן אלישע בכלי פסיקתא שלפנינו ע"כ. גם על זה
העירותי צמנא סי' ח' אות ב' וכתבתי שם בתוס' שבת קי"ט ע"ב ד"ה כל
כתבי כתבו וז"ל ור"י חמר דיש בפסיקתא צמנא דר' ישמעאל בן אלישע
דקאמר התם כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ואומרים יהש"ר מצרך בקול רם
מבטלין גזרות קשות עכ"ל. וזה לא נמנא בפסיקתא, ודברי התוס' מוצאים
במנן צ"י ולדעתי ל"ל בתוס' צמנא מרכזה דר' ישמעאל בן אלישע והוא
ספר היכלות או ל"ל בפ' דר' ישמעאל ור"ל בפרקי דר' ישמעאל כי סי' היכלות
נקרא ג"כ פרקי דר' ישמעאל, וע"י פחד ילחך ערך אמנן שהביא דברי התוס'
הללו וז"ל דיש בפסיקתא דר' ישמעאל בן אלישע והשמיט מלת "צמנא"
ואף שלא נמנא לפנינו בהיכלות, היו כן לפני חכמי התוס' וע"י באור זרוע

ה' שבת סי' מ"ג ותקנו לומר קדושה בנשימות ובקול דאמר ר' שמעאל שמעתי נשימות קול וכו' והביא שם מאמר גדול מפרקי היכלות.

74) גם הרד"ל בפירושו להפסיקתא רבתי פסקא ויהי ציוס כלות הערה י"א הביא וז"ל: "ודע שהערוך ערך דבב, מתקאל, קליין, ששיתא, הביא מהפסיקתא מה שלא נמלא לפנינו". כל המאמרים הם בפסקא ויהי ציוס כלות בפסיקתא דר"כ והעירותי על הערוך בהערות שלי, ע"ש.

75) צפי הרד"ל פסקא כי תשא הערה ל"ה כתב וז"ל: "ודע שהערוך ערך חסן א' חמה, חמש, חרש ה' הביא כמה מאמרים מהפסיקתא זו שלא נמלא לפנינו". יש לתקן בדבריו ערך תכן א' במקום חסן א', וגם מוצאה בערוך אוותנטי אפקריסין בון גלגל ז' דמס ה' כסף ז' נקה, פקרה, פרפירא, קומקרטא, והערוך כון לפסיקתא דר"כ פסקא כי תשא.

76) עוד צפי זכור בהערה כ"ה הביא וז"ל: "בערוך ערך זמר ד' הביא הפסיקתא דזכור מה שלא נמלא לפנינו". מה שהביא הערוך היא ג"כ בפסיקתא דר"כ פסקא זכור דף כ"ז ע"ב וע"ש בהערה קי"ט.

77) עוד בפסקא פרה הערה ל' הביא וז"ל: "בערוך ערך דלטר הביא מהפסיקתא דפרה מה שלא נמלא לפנינו". היא בפסיקתא דר"כ פרה דף ל"א ע"ב כמו שהבאתי שם בהערה ל"א ולא אדע מדוע לא הביא גם הערכים בלב ז' לשון פלתי שלם תזו תחת ~~הערכים~~ החלה הביאה והיא בפסיקתא דר"כ פסקא פרה.

78) גם בפסקא דברי ירמיה הערה כ"א הביא וז"ל: "בערוך הביא מפסיקתא דברי ירמיה בערכים טע ירמיה במוך מטלית ליון ולא נמלא לפנינו כאן" הערוך הביאה עוד בערך ג' ה' עמיא מתק לחן וכל המאמרים נמלאים בפסיקתא דר"כ ופסקא דברי ירמיה.

79) בפסקא שמעו הערה י"ג הביא וז"ל: "בערוך ערך גרדס א' חל ע"ז, קקל ז', הביא מפסיקתא זו דשמעו מה שלא נמלא לפנינו". הערוך הביאה גם ערך נר א', ערקא ז', קנקל, וכל המקומות שהביא המה בפסיקתא דר"כ פסקא שמעו.

80) בפסקא על נהרות בכל הערה ז' הביא וז"ל: "ונראה שהיא פסיקתא דאיכה שהביא הערוך אך שהיא חסרה לפנינו ולכן לא נמלא לפנינו מה שהביא הערוך מננה". שנה ברואה, הפסקא הזאת איננה פסקא דאיכה ומה שהביא הערוך מננה נמלאים כל המאמרים בפסקא איכה פסקא ט"ו מפסיקתא דר"כ.

81) עוד בפסקא נחמו הערה י' הביא וז"ל: "בערוך ערך נביא הביא שם פסיקתא נחמו ואיננה כאן". מה שהביא היא בפסיקתא דר"כ פסקא נחמו (דף קכ"ד ע"ב) ע"ש בהערה כ"ד והערוך הביאה ג"כ בערך אנטדוקוס, אפרכיא, גנס, זן א', וכל המאמרים נמלאים בפסיקתא דר"כ שם.

82) בפסקא ותאמר ליון הביא בהערה כ"ד וז"ל: "בערוך ערך חלן א' מאה ז' הביא מהפסיקתא זו מה שלא נמלא לפנינו". הערוך הביאה גם בערך

גבר, גם ה' דרדיא, סקר, פסיפון, קרדקייס, שלפוחית, שפה, וכל המאמרים
נמלחים בפסיקתא דר"כ פסקא ותאמר ליון.

83) בפסקא אכתי מנחמכס בהערה ל"ח הביא וז"ל: "הערוך ערך אגשתון
תייר הביא מהפסיקתא זו ואינו לפנינו". היא בפסיקתא דר"כ בפסקא ה"ל.

84) בהתחלת פסקא ל"ה שהיא פסקא גילו מאד בת ליון הביא וז"ל:
"הערוך ערך הדרך נסובין קרטע מביא מאמרים מפסיקתא דרני עקרה
ואין המאמרים נמלחים בפסיקתא שלפנינו ואפשר ב' פסיקות חלו דגילו
מאד ודרני ושמחי הן הפלטה מפסיקתא דרני עקרה ותחלתה חסרה". הערוך
הביאה גם בערך צרת רפע, והמאמרים הם בפסיקתא דר"כ פסקא כ' פסקא
רני ושמחי, והפסקות גילו מאד ורני ושמחי בפסיקתא רצתי אינס הפסקא
דרני עקרה.

85) בפסקא קומי אורי הערה ז' הביא וז"ל: "הערוך ערך קסלפנס
הביא מפסיקתא זו ואינו לפנינו, וכן הרמב"ן ס"פ נח הביא מדרש קומי
אורי ואינו כאן, ונמלח המאמר שהביא הרמב"ן בילקוט ישעיה כ"ד על פסוק
צאורים צמס פסיקתא". הפסקא הזאת מובאה עוד בערוך ערך כהחלומות.
ומה שהביא היא בפסיקתא דר"כ פכ"ח פסקא קומי אורי ועי' שם בהערה
ד' והבאתי שם ג"כ את דברי הרמב"ן.

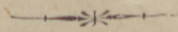
86) בפסקא שוש אשיש הערה ז' הביא וז"ל: "בערוך ערך צן ג', לס א',
הביא מאמרים מפסיקתא דשוש אשיש ואינו לפנינו כאן". הערוך הביאה
גם בערך דריה והמאמרים נמלחים בפסיקתא דר"כ פסקא כ"ב.

87) בפסקא צחדש השלישי הערה ל"ח הביא וז"ל: "בערוך ערך אן ה',
כקיינוס, דמס ז', זמיון, מלמד מנחמא מסקד נקליגוס סנקלט תשרי הביא
מהפסיקתא זו ואינו לפנינו". כל המאמרים הם בפסיקתא דר"כ פסקא כ"ג.

88) בפסקא שובה ישראל הערה כ"ח הביא וז"ל: "הערוך ערך ח"ף
כמס מליאות הביא מפסיקתא דשובה מאמרים שלא נמלחים כאן". הערוך
הביאה גם בערך אפיא דמס ז' פלמרכוס פרקלא קנקל קסטרה, וכל המאמרים
הם בפסיקתא דר"כ פסקא שובה והיא פסקא כ"ה.

89) בפסקא אחרי מות הערה י"ד הביא וז"ל: "בערוך ערך אפופסין
דסקר, זנס, חל י"ג, הביא הפסיקתא דאחרי מות שלא נמלח כאן לפנינו".
הערוך הביאה גם בערך מנגון סקצטר עגע קברנט קלר ג' קפל קשר ב'
רתק שלה, וכל המאמרים שהביא הם בפסיקתא דר"כ פסקא אחרי מות.

90) בסוף הפסיקתא רצתי מביא את כל המקומות מהערוך שהביא
את פסקא ויהי בשלה וכל המאמרים אשר סופר ומונה הם בפסיקתא דר"כ
פסקא ויהי בשלה אשר הולאתי לאור עולם. וצטרס אחתום לא אוכל
להתאפק מלהודיע לערי צרבים כי הספר מהגאון הבקי הרד"ל ז"ל על הערוך
היה ביד הרב המופלג השגון מוהר"ר שמואל לוריא נ"י ממאהליב ולדאצון
כפש כל דורש תורה וחכמה גשרף יחד עם עוד הרבה ספרים כ"ו, כאשר
הודיע אותי במכתבו.

B
124.

B/124

